Ion MELNICIUC

SĂ APELĂM MAI DES LA DICŢIONARUL EXPLICATIV (III)

MUNICIPIUL CHIŞINĂU, nu *Municipiul oraşului Chişinău*

Haideţi să recunoaştem că locuitorii de la sate, în marea lor majoritate, nu prea cunosc termenul *municipiu*, pus în circulaţie de către orăşeni. Dar iată când un locuitor al municipiului Chişinău nu ştie ce înseamnă *municipiu*, situaţia ni se pare cu totul nefirească. Şi mai e ceva de menţionat: una e un vorbitor puţin instruit şi altceva e când un ziarist nu cunoaşte un atât de frecvent cuvânt. Am citit într-un ziar, ce-i drept de mâna a doua, expresia *municipiul oraşului Chişinău*. Volens-nolens, tragi concluzia: autorul nu cunoaşte semnificaţia termenului *municipiu*. Dacă deschidea **DEX**-ul, afla că *municipiul* e „un oraş cu un număr mare de locuitori şi cu o viaţă economică, politică şi social-culturală dezvoltată, având o anume autonomie administrativă”. Acum e clar pentru toată lumea de ce e greşit să spunem *municipiul oraşului Chişinău*.

DIETETIC, nu *dietic*?

Nici un dicţionar, editat la noi, nu atestă adjectivul *dietic*. Prin urmare, nu poate fi vorba de un cuplu paronimic *dietic* şi *dietetic*. Şi totuşi unii vorbitori, puţin instruiţi, fireşte, îl utilizează în vorbirea orală. Cu ani în urmă la Chişinău era şi o cantină *dietică*. Aşa, cel puţin, ne informa firma cu litere de-o şchioapă. O greşeală tipărită era luată drept normă. Astăzi, spre bucuria noastră, rar cine mai spune *dietic* în loc de *dietetic*. Oricum, atenţionăm persoanele interesate în a avea o exprimare corectă că *dietic* e un cuvânt inexistent în limba noastră. Cine îl foloseşte crede că e o formă prescurtată a lui *dietetic*. Şi greşesc. Aşa cum greşesc şi cei care spun *troleu*, în loc de *troleibuz*.

Dacă ne-aţi citit atent, rămânem în speranţa că veţi spune *produse dietetice*, şi nu *dietice*, dacă doriţi să vă înţeleagă conlocutorul.

INVENŢIE – INOVAŢIE

La prima vedere, substantivele-paronime *invenţie* şi *inovaţie* sunt sinonime. Însă numai în aparenţă, căci în realitate ele diferă în plan semantic. Dar să apelăm la dicţionarul explicativ. **DEX**-ul ne informează că *invenţie* înseamnă „o realizare tehnică nouă din orice ramură a economiei, ştiinţei,

BDD-A20834 © 2005 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:42:01 UTC)

culturii...", la care **Dicţionarul de sinonime** adaugă: „creaţie, plăsmuire, născocire". Pentru a întregi semnificaţia cuvântului, să explicăm şi verbul *a inventa* de la care a derivat *invenţie*: „a crea, a născoci ceva; a face o descoperire tehnică".

Iar acum să vedem ce sens denotă substantivul *inovaţie*: „perfecţionare tehnică; noutate, schimbare în mai bine".

Verbul *a inova* înseamnă „a introduce modificări, a înnoi ceva". Prin urmare, inovaţia apare ca rezultat al aplicării în practică a unei invenţii. Acestea fiind cunoscute, acceptăm utilizarea în acelaşi context (enunţ) a paronimelor analizate. Iată exemplul: „Am construit un covor-avion. L-am adus la biroul de *invenţii* şi *inovaţii* al întreprinderii" (Din presă).

E uşor de observat că „ciocnirea" paronimelor, adică utilizarea lor în imediată vecinătate, reliefează diferenţierea lor semantică.

Enunţul ar trebui înţeles în felul următor: la o fabrică sau uzină există un birou care are în seama sa evidenţa *invenţiilor* (descoperirilor) şi *inovaţiilor* (aplicarea lor în practică, reutilarea întreprinderii date).

Prin analogie cu substantivele analizate vom deosebi cu uşurinţă şi particularităţile semantice ale altor cupluri paronimice conţinând acelaşi radical *inventator – inovator; inventare – inovare*.

EFICIENT – EFICACE

Neologismele de origine franceză *eficient / eficace* sunt de natură livrescă şi, prin urmare, puţin cunoscute vorbitorilor de rând. Tocmai de aceea, fiind întrebaţi în ce relaţii semantice sunt aceste cuvinte, ei strâng din umeri. E şi firesc, cine a consultat dicţionarul explicativ le consideră sinonime absolute, adică putem spune în orice context *eficient* sau *eficace*, fără să pierdem din informaţie. **DEX**-ul, de exemplu, face următoarea explicaţie: *eficace* – care produce efectul scontat, care dă un rezultat pozitiv; eficient. La articolul lexicografic *eficient* se dă doar adjectivul *eficace*. Şi doar specialiştii în materie pot găsi nişte nuanţe diferenţiale. Noi le putem folosi cu siguranţă ca fiind echivalente semantice. Vom spune, de exemplu, *o metodă eficace* sau *eficientă*; *o valoare eficace* sau *efectivă*; *un tratament*, *un medicament eficace* sau *efectiv*.

Am vrea să vă atragem atenţia asupra unei diferenţe de ordin gramatical: adjectivul *eficace* este invariabil, nu se schimbă după gen şi număr (*medicament eficace* şi *medicamente eficace*; *metodă*, *metode eficace*). *Eficient* îşi schimbă forma în dependenţă de substantivul determinat: metodă eficientă, metode eficiente.

ÎNCREZUT – ÎNCREDINŢAT

Am afirmat de nenumărate ori că în prezent foarte multă lume pune preţ pe vorbirea corectă. După emisiunile de cultivare a limbii de la radio şi televiziune se întâmpla să fiu ispitit: „Eforturile dvs. au vreun efect?".

– Desigur, mă grăbeam eu să răspund.

BDD-A20834 © 2005 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:42:01 UTC)

Un argument întru susţinerea acestei afirmaţii e şi faptul că multe greşeli pe care le-am combătut în repetate rânduri (nu numai eu) astăzi nu mai circulă sau le atestăm doar în uzul vorbitorilor puţin instruiţi. Rar cine mai spune azi *pronume* în loc de *prenume*, *a vorbi pe radio* (*televizor*) în loc de *a vorbi la radio* (*televizor*), *cât de pe mine* în loc de *nota de plată* ş.a.

Asupra greşelilor care persistă totuşi în vorbirea curentă noi revenim chiar cu riscul de a fi „arătaţi cu degetul", chipurile, cât se poate vorbi în problema asta? Răspunsul e univoc: până vom avea siguranţa că majoritatea vorbitorilor deosebesc semantic paronimele de tipul: *încrezut – încredinţat*.

Cine spune *Eu sunt încrezut* recunoaşte că este „înfumurat, îngâmfat", iar cel *încredinţat de sine* este sigur de ceea ce spune.

Pentru acesta – respectele noastre!

INTEGRU – INTEGRAL

Trebuie să recunoaştem că acest cuplu lexical ne pune la grea încercare ori de câte ori dorim să le potrivim semantic în contexte adecvate. Riscul de a greşi este mare în special pentru vorbitorii care însuşesc vocabularul mai mult intuitiv, fără să consulte dicţionarul.

Zicem: „Eu am plătit *integru datoria*" sau „Aceasta este o *ediţie integră* a operei lui Eminescu".

Sigur că ambele enunţuri sunt greşite. Ca să ne convingem de acest lucru, e de ajuns să explicăm conţinutul semantic al fiecărui cuvânt în parte. *Integru* este numai adjectiv şi are câteva semnificaţii net distincte de cele ale lui *integral*, şi anume: cinstit, corect, virtuos, onest, cumpătat, incoruptibil, nepătat. Vom spune, de exemplu, *funcţionar integru*, *comportare integră*.

Integral are valoare adjectivală, dar şi adverbială. De asemenea e polisemantic: complet, întreg, total, completamente, exhaustiv, deplin, absolut. Se potriveşte pentru contexte de tipul: *text integral*, *remunerare integrală*, *sumă de bani integrală*.

Cu alte cuvinte, termenii aceştia nu au nimic comun semantic şi nu permit substituirea lor în nici un context.

ORĂ DE CURS, nu *pereche*

Am certitudinea că revista *Limba Română* e citită cu mult interes şi de pedagogi. Domniile lor, de asemenea, se confruntă cu anumite dificultăţi de exprimare. E vorba de situaţiile în care trebuie să alegem între doi termeni pentru aceeaşi noţiune. Spunem, de exemplu, *pereche* având în vedere „două ore universitare între care nu se face pauză", dar şi *oră de curs*. Apare fireasca întrebare: cum e corect? Ambele forme, în aparenţă, sunt corecte. Prin tradiţie noi spunem mai frecvent *pereche*, probabil, după modelul rusesc *ďŕđŕ*. Şi iată de ce: două ore academice a câte 40 de minute au fost împerecheate în una singură de 80 de minute. De aceea i se spune

BDD-A20834 © 2005 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:42:01 UTC)

şi *oră de curs*. Acesta din urmă ni se pare mai adecvat, deoarece cele două ore au fuzionat în una singură.

Vom spune, aşadar, studenţii au *ore de curs* în fiecare zi, am o *oră de curs*.

MĂ NUMESC MARIA PASCARU

Pe parcursul mai multor ani urmăresc emisiunile radiofonice în direct şi am observat că unii radioascultători comit două greşeli de vorbire în adresarea lor telefonică. În primul rând, e vorba de o greşeală tipică pentru majoritatea vorbitorilor mai puţin instruiţi, şi anume: *alio*! Corect e să pronunţăm *alo* (cu accentul pe ó). Cea de a doua greşeală, semnalată de nenumărate ori, este modul de prezentare a radioascultătorului care intervine telefonic cu o întrebare: Mă numesc *doamna Maria*, sunt *domnul Ion* din Chişinău. Vorbitorii în cauză nu ştiu, probabil, că *doamnă*, *domn* sunt termeni de politeţe şi se folosesc doar când ne adresăm altcuiva, şi nu când vorbim despre noi. Tot aşa cum nu poţi spune *dumneaeu*.

În mod firesc s-ar cuveni să ne prezentăm în felul următor: Mă numesc Maria Pascaru, sunt Ion Ciobanu din Chişinău şi aş vrea să vă pun o întrebare.

STUDIÓ

Termenul dat are mai multe sensuri: 1. Atelier unde lucrează pictorii, sculptorii, fotografii; 2. Local amenajat pentru turnarea filmelor (studioul „Moldova-film”); 3. Încăpere, special amenajată cu tehnică pentru înregistrări şi transmisiuni la radio şi televiziune.

Cuvântul este de origine engleză, iar la noi a pătruns din limba franceză. Prin urmare, şi accentul ar trebui păstrat pe ultima silabă: *studió*, şi nu aşa cum îl preferă majoritatea colaboratorilor radio şi TV: *stúdio*.

Am putea bănui doar că această accentuare, distonantă de normele ortoepice, e generată de pronunţarea *rádio* (pe prima silabă) sau *stúdiu*.

Analogiile nu întotdeauna ne ajută în respectarea normelor literare.

Mai e nevoie şi de consultarea dicţionarelor.

Aşadar, *studió*, nu *stúdio*.

BDD-A20834 © 2005 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:42:01 UTC)